

УДК 378.048.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/30.212492>**Маргарита АРИСТАРХОВА,***orcid.org/0000-0002-4602-2673**ад'юнкт кафедри суспільних наук**Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського**(Київ, Україна) aristarkhovamargarita@gmail.com*

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена актуальній проблемі обґрунтування моделі розвитку іношомовної комунікативної компетентності викладачів вищого військового навчального закладу у системі післядипломної освіти. Запропоновано авторське визначення «іношомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ» і проведено аналіз ефективності форм її вдосконалення. У статті запропоновано андрагогічну модель розвитку іношомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ у системі післядипломної освіти, до структури якої включено такі блоки: методологічні настанови, змістовий, технологічний і діагностичний компоненти та розкрито зміст основних структурних елементів андрагогічної моделі. Проаналізовано мету, провідні ідеї, принципи, підходи та закономірності розвитку іношомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ. Проаналізовано технології, методи, прийоми, форми та засоби розвитку іношомовної комунікативної компетентності. Розкрито психолого-педагогічні умови для ефективного розвитку іношомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ і запропоновано критерії та рівні для діагностики розвиненості іношомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ. Наголошено на тому, що продуктивність реалізації запропонованої моделі полягає у поєднанні всіх організаційних форм навчання (формальних і неформальних, самовдосконалення, саморозвитку та життєвого комунікативного досвіду іноземною мовою). Визначено, що провідного значення для розвитку іношомовної комунікативної компетентності набуває інтерактивна взаємодія, створення активного іношомовного середовища, самостійне вдосконалення іношомовної комунікативної компетентності за допомогою дистанційних курсів. Наголошено на тому, що розвитку іношомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ сприятиме поєднання всіх форм навчання (формальної, неформальної та інформальної), різнорівневі завдання, спрямовані на іношомовну комунікативну діяльність викладача ВВНЗ, інтерактивність процесу, практичні види діяльності викладачів.

Ключові слова: *модель, іношомовна комунікативна компетентність, інтерактивні технології навчання, викладач ВВНЗ.*

Marharyta ARISTARKHOVA,*orcid.org/0000-0002-4602-2673**Adjunct at the Social Sciences Department**National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiyi**(Kyiv, Ukraine) aristarkhovamargarita@gmail.com*

THE MODEL OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT OF HMEI LECTURERS IN THE POSTGRADUATE SYSTEM OF EDUCATION

The article deals with the current problem of substantiation of the model of development of foreign language communicative competence of lecturers of HMEI in the postgraduate system of education. The definition of "foreign language communicative competence" is proposed by author and the analysis of the efficiency of forms of its improvement is undertaken. The article presents the andragogical model of foreign language communicative competence of HMEI lecturers in the postgraduate system of education, which consist of: methodological guidelines, content, technological and diagnostics components. The aim, leading ideas, principals, approaches and regularities of foreign language communicative competence of HMEI lecturers are analyzed. Technologies, methods, ways and means of development of foreign language communicative competence are revealed. The pedagogical and psychological conditions for efficient development of foreign language communicative competence of HMEI lecturers are presented. The criteria and levels for diagnostics of foreign language communicative competence of HMEI lecturers are considered. The efficiency of the andragogical model realization lies in the combination of all organizational forms of learning (formal, non-formal, self-improvement, self-development and foreign language communicative experience) are revealed. The leading characteristics for development of foreign language

communicative competence are interactive cooperation, creation of active foreign language environment, self-improvement of foreign language communicative competence by means of distance learning courses. It is stated, that development of foreign language communicative competence will contribute in case of combining all forms of learning, tasks of different levels aimed at foreign language communicative activity of HMEI lecturer, interactivity of the process, practical kinds of lecturers' activity.

Key words: *model, foreign language communicative competence, interactive technologies of learning, lecturers of HMEI.*

Постановка проблеми. Імплементація освітніх стандартів НАТО у систему неперервної освіти залежить від розвиненості іншомовної комунікативної компетентності викладачів військових вищих навчальних закладів (далі – ВВНЗ) як провідників реформ, відповідальних за впровадження нового освітнього змісту у військово-педагогічну практику. Іншомовна підготовка викладачів вищої військової школи забезпечує засвоєння, впровадження та збагачення передового педагогічного досвіду в сучасній освітній практиці.

Аналіз досліджень. Проблема іншомовної підготовки фахівців сфери національної безпеки й оборони розглядається у дослідженнях А. Вітченко (Вітченко та ін., 2016), О. В. Крикун (Крикун, 2018), С. Ніколаєва (Ніколаєва, 2010), Л. Пометун (Пометун, Пироженко, 2004), С. Сисоєва (Сисоєва, 2011).

Мета статті полягає в обґрунтуванні моделі розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ у системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна комунікативна компетентність викладачів ВВНЗ забезпечує готовність неперервно підвищувати рівень володіння іноземною мовою, поглибити власну професійну та фахову компетентність, опанувати передовий досвід підготовки військових фахівців за стандартами НАТО та впроваджувати їх у освітньо-професійну підготовку слухачів (курсантів).

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності насамперед виявляється в усвідомленні військовими педагогами важливості іншомовної підготовки, практики комунікації іноземною мовою, використання її у педагогічній діяльності, самовдосконалення та саморозвитку під час спілкування з фахівцями інших держав.

У визначенні ключового поняття «іншомовна комунікативна компетентність» ми спиралися на праці сучасних методологів (А. Вітченко, В. Крикун, С. Ніколаєва, С. Ніколаєва), які наголошують на пріоритетності компетентнісного підходу у вищій військовій школі. Таким чином, ми тлумачимо іншомовну комунікативну компетентність викладачів ВВНЗ як інструментальну компетент-

ність, інтегральний показник готовності до іншомовного продуктивного спілкування, суб'єкт-суб'єктної взаємодії з комунікантами на основі динамічної комбінації лексичних, фонетичних, граматичних, стилістичних і країнознавчих знань, володіння вербальними та невербальними засобами мови, стратегіями та тактиками спілкування; досвіду іншомовного спілкування, «вживання» в актуальні соціальні та професійні ролі; вміння орієнтуватися у відповідних ситуаціях іншомовного спілкування, застосовувати лексику для вирішення професійних проблем; здатність виробляти власний комунікативний стиль іноземною мовою, керуючись нормами сучасної літературної мови, етичними правилами міжкультурної комунікації.

Іншомовна комунікативна компетентність викладачів ВВНЗ є інструментом, який забезпечує розвиток професійної компетентності, готовність педагога вищої військової школи до вирішення освітньо-виховних завдань на основі здобутих під час навчання іноземною мовою знань, умінь, навичок, сформованої культури педагогічного спілкування, етики й естетики педагогічної діяльності (Вітченко та ін., 2017: 207).

Ефективність розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ залежить від низки психолого-педагогічних умов, таких як:

1. Занурення в іншомовне середовище, забезпечення сприятливого психологічного мікроклімату для іншомовної комунікації.
2. Єдність і взаємодоповнення формальної, неформальної та інформальної освіти викладача ВВНЗ.
3. Підвищення мотивації, стимулювання, підтримка та заохочення іншомовної діяльності військового педагога.
4. Актуалізація професійного та життєвого досвіду військового педагога, його аналіз і забезпечення постійного професійного зростання.
5. Неперервний саморозвиток, самовдосконалення та самоосвіта викладача ВВНЗ, усвідомлення професійних потреб, самоактуалізація.
6. Особиста відповідальність за результативність власної освітньо-професійної підготовки.
7. Інтерактивність і діалогічність як провідні характеристики військово-педагогічного процесу.

Іншомовне інтерактивне навчання ґрунтується на постійній міжособистісній взаємодії, взаємонавчанні, де всі комуніканти є рівноправними суб'єктами навчання.

8. Побудова процесу вдосконалення іншомовної компетентності на основі діалогу культур, наповнення професійно-орієнтованим культурологічним контентом.

Ефективність розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладача вищої військової школи відповідно до визначених психолого-педагогічних умов забезпечуватимуть такі форми: курси підвищення кваліфікації, дистанційне навчання, тренінги та закордонне військово-педагогічне стажування.

Курси підвищення кваліфікації сприятимуть розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ шляхом підвищення їх кваліфікації та професійному зростанню завдяки запровадженню дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням», мета якої полягає у поглибленні попередньо набутих знань іноземної мови, зокрема шляхом вивчення професійно-орієнтованого контенту, відпрацювання вмінь працювати з іншомовною професійною інформацією та застосовувати її у своїй науковій і науково-педагогічній діяльності, вміння продуктивно дискутувати й аргументувати власну позицію та розв'язувати професійні завдання іноземною мовою, успішно засвоювати передовий професійний досвід і застосовувати його на практиці у процесі післядипломної освіти.

Однією з найбільш дієвих форм розвитку та вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ вважають дистанційне навчання. З урахуванням переваг системи дистанційного навчання пропонуємо запровадити дистанційний курс «Іноземна мова для викладачів», який би забезпечив розширення фахового активного та пасивного словникового запасу педагогів вищої військової школи, відпрацювання професійно-орієнтованої лексики, країнознавчих знань та уявлень про культуру країни, мова якої вивчається, актуалізацію самостійної роботи, спрямованої на активізацію дослідницької роботи іноземною мовою над питаннями, безпосередньо пов'язаними із професійною діяльністю викладачів ВВНЗ.

Ефективною формою розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ є тренінги, які зможуть підготувати педагога вищої військової школи до участі у закордонному педагогічному стажуванні викладачів ВВНЗ. З метою забезпечення успішного прохо-

дження закордонного педагогічного стажування ми пропонуємо майбутнім стажерам взяти участь у тренінгу «Іноземна мова для закордонних військово-педагогічних стажувань», аби отримати активну мовленнєву практику іноземною мовою, відпрацювати вміння використовувати стратегії та тактики налагодження продуктивної комунікації, а також поглибити країнознавчі знання про країну, в якій планується стажування.

Концептуальна ідея нашого дослідження полягає у тому, що іншомовна комунікативна компетентність – це інструментарій, що забезпечує успішне закордонне військово-педагогічне стажування викладачів ВВНЗ, яка дозволяє їм оперативні й ефективно розв'язувати за допомогою іноземної мови професійні проблеми, використовувати набутий передовий професійний досвід, успішно запроваджувати його на практиці та досягати таким чином освітньо-виховних цілей у процесі неперервної післядипломної освіти (підвищення кваліфікації).

Авторська модель розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ складається з таких компонентів, як:

1. Концептуальний (провідні ідеї, мета, принципи, підходи).
2. Змістовий (теоретичні знання лексики, граматики, фонетики, синтаксису, способів комунікативної поведінки, різних стилів спілкування, стратегій і тактик іншомовної комунікації; фахові знання та вміння, комунікативні навички та норми взаємодії, педагогічний, комунікативний і життєвий досвід, вміння ефективно комунікувати з іншими суб'єктами комунікації, професійна мотивація, морально-етичні цінності, психологічна готовність до комунікації іноземною мовою).
3. Технологічний (методи, прийоми, форми, засоби розвитку іншомовної комунікативної компетентності).
4. Діагностичний (критерії розвиненості іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ та рівні розвитку).

Концептуальний компонент запропонованої авторської моделі містить теоретичні положення, що відображають основні підходи до розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ:

– комунікативна діяльність педагога визначається набуттям важливих для військового фахівця особистісних і професійних якостей (комунікативності, гнучкості, толерантності, креативності, відповідальності, емпативності), накопиченням досвіду професійної комунікації з вирішення конфліктних ситуацій, відпрацювання комунікатив-

них навичок, стратегій і тактик спілкування у процесі інтерактивної взаємодії;

- інтерактивне навчання збагачує досвід іншомовного спілкування, сприяє розширенню словникового запасу, поповнення його за рахунок пасивної лексики, взаємопорозумінню та співпраці за допомогою іноземної мови, зануренню в іншомовне середовище, відпрацюванню попередньо набутих знань;
- використання інтерактивних технологій навчання суттєво сприяє самоактуалізації, саморозвитку, самовдосконаленню військового педагога;
- ефективність розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ залежить від діалогічного, інтерактивного характеру освітнього процесу.

Модель розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ враховує основні закономірності цього процесу:

- професійна підготовка викладачів вищої військової школи має включати в себе формальну, неформальну та інформальну освіту, а також повинна бути спрямована на різнобічний розвиток викладача ВВНЗ як особистості, вдосконалення іншомовних комунікативних вмінь;
- розвиток іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ залежить від реалізації визначених психолого-педагогічних умов;
- залучення викладачів вищої військової школи до закордонного військово-педагогічного стажування суттєво сприяє вдосконаленню вмінь виконувати професійні обов'язки, переймати практичний досвід і впроваджувати кращі здобутки у вітчизняний освітній процес.

Визначені закономірності реалізуються у системі таких дидактичних принципів:

- комунікативності, що визначає необхідність побудови процесу навчання викладачів ВВНЗ іноземної мови як моделі реальної комунікації, сприяє вдосконаленню лінгвістичних навичок під час комунікації та їх подальшому розвитку;
- інтерактивності, яка передбачає налагодження активної іншомовної взаємодії всіх учасників освітньої діяльності та сприяє обговоренню ситуацій, обміну думками, моделюванню шляхів вирішення порушеної проблеми іноземною мовою;
- спрямованість на професійну діяльність, що передбачає врахування професійних особливостей діяльності викладача ВВНЗ, цілеспрямований розвиток його здібностей, зростання професіоналізму та підвищення його професійної педагогічної мобільності;
- контекстуальності, котра полягає у висвітленні культурного різноманіття країни, мова якої

вивчається, завдяки чому розширюється соціокультурний простір;

- конгруентності, що передбачає відповідність навчальних комунікативних ситуацій іншомовним ситуаціям спілкування у професійній діяльності;
- креативності, яка полягає у здатності викладачів ВВНЗ генерувати нові ідеї та нестандартно мислити при розв'язанні військово-професійних завдань іноземною мовою, вміннях залучати вихованців до творчої діяльності;
- взаємозв'язку розвитку іншомовної комунікативної компетентності та військово-професійної діяльності.

Основою для реалізації вищезазначених принципів є такі методологічні підходи: компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, середовищний, розвивальний, особистісний, технологічний, системний, контекстний тощо.

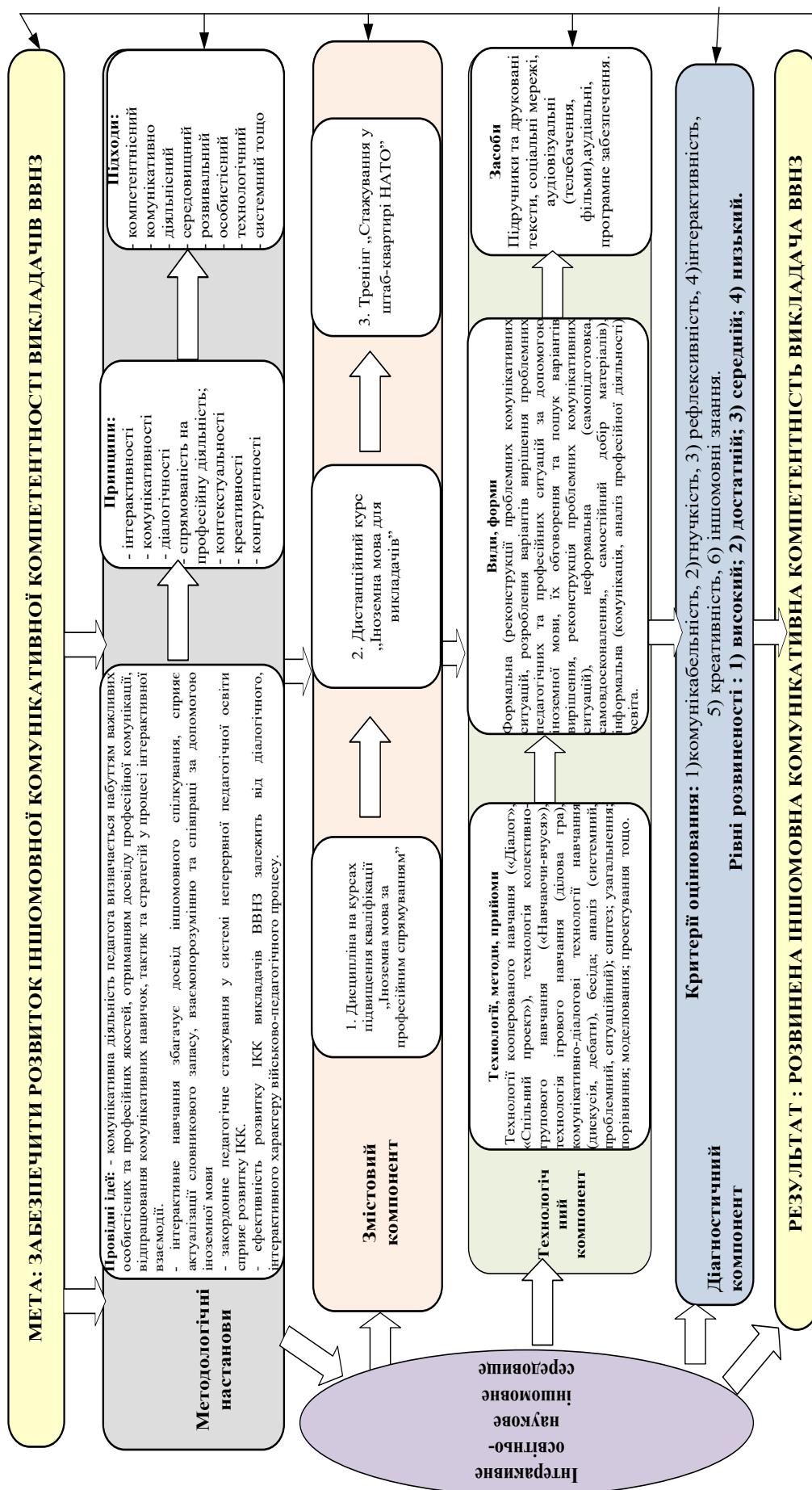
Компетентнісний підхід полягає у тому, що на основі здобутих знань, умінь, практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей викладач ВВНЗ ефективно здійснює професійну діяльність іноземною мовою. Компетентнісний підхід в авторській моделі передбачає залучення військових педагогів до ефективної професійної діяльності іноземною мовою.

Комунікативно-діяльнісний підхід спрямований на перетворення навчання на активну комунікацію, отримання досвіду іншомовного спілкування у системі професійної підготовки. Його реалізація потребує врахування особливостей іншомовної мовленнєвої діяльності особистості. Перевага комунікативно-діялісного підходу до розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ полягає у тому, що його застосування наближає суб'єктів освітнього процесу до реальних умов іншомовної комунікації. Комунікативно-діялісний підхід характеризується вирішенням комунікативних завдань іншомовними засобами та набуттям комунікативного досвіду.

Сутність середовищного підходу полягає в акцентуванні уваги на зовнішніх умовах і ресурсах для налагодження комунікації в різних середовищах.

Розвивальний підхід спрямований на створення умов для свідомого прагнення викладачів ВВНЗ до самоосвіти, постійного самовдосконалення.

У запропонованій теоретичній моделі суть особистісного підходу полягає в тому, що міжособистісна комунікація, взаємодія, спільний аналіз і вирішення професійної проблеми іноземною мовою створюють умови для розвитку особистості. Реалізація цього підходу потребує зосередження уваги на індивідуальних особливостях викладача ВВНЗ.

Технологічний підхід пов'язаний з інструментарним забезпеченням процесу розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ, зорієнтованим на ефективну реалізацію освітнього процесу.

Системний підхід визначає розвиток іншомовної комунікативної компетентності викладачів вищої військової школи як взаємопов'язану діяльність суб'єктів освітнього процесу, її внутрішніх і зовнішніх особливостей, зв'язків, внутрішню організацію, функціонування та ієрархічність.

Контекстний підхід передбачає моделювання професійного і соціального змісту діяльності викладачів ВВНЗ іноземною мовою.

Основу змістового компоненту розробленої авторської моделі становлять формальний, неформальний та інформальний блок. Формальний блок включає дисципліну «Іноземна мова за професійним спрямуванням» на курсах підвищення кваліфікації викладачів ВВНЗ, що передбачає вивчення професійно-орієнтованої, педагогічної лексики, граматичного та стилістичного матеріалу, а також правил фонетики іноземної мови та забезпечує підготовку викладача ВВНЗ до комунікації іноземною мовою і вдосконалення його комунікативних навичок. Неформальний блок включає курс «Іноземна мова для викладачів» у системі дистанційного навчання та передбачає самовдосконалення шляхом поглиблення знань, вмінь, навичок, професійного досвіду, іншомовних і фахових вмінь для успішного вирішення проблем під час іншомовної педагогічної діяльності викладачів ВВНЗ. У рамках інформального блоку проводиться тренінг «Іноземна мова для закордонних військово-педагогічних стажувань», до якого входить опанування країнознавчих знань, формування загального уявлення про культуру країни, мова якої вивчається, особливості застосування різних стилів спілкування, способів і норм комунікативної поведінки.

У технологічному компоненті цієї моделі запропоновані такі технології, методи, прийоми, види та форми розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів вищої військової школи:

– технології кооперованого навчання («Діалог», «Спільний проект») спрямовані на відпрацювання практичних умінь вирішувати різноманітні проблеми іноземною мовою, набуття досвіду міжособистісної взаємодії та іншомовної комунікації, формування культури іншомовного професійного спілкування, а також передбачають актуалізацію активного та збагачення пасивного словникового запасу. Технологія кооперованого

навчання «Діалог» використовується для спільного обговорення іноземною мовою та пошуку рішення за порушеною проблемою, що передбачає обмін інформацією, думками, обговорення різних поглядів, знаходження компромісних варіантів. Технологія «Спільний проект» спрямована на висвітлення різних аспектів порушеної проблеми, відпрацювання вмінь іншомовної комунікації, співпраці та спільного генерування ідей і пропозицій, розробку проекту іноземною мовою;

– технології колективно-групового навчання («Навчаючи – вчуся») передбачають інтерактивну іншомовну взаємодію, що стимулює до продукування і висловлення власних ідей іноземною мовою. Технологія «Навчаючи – вчуся» спрямована на продуктивну іншомовну міжособистісну комунікацію, взаємонавчання, узагальнення набутих знань, відпрацювання пасивного лексичного запасу та забезпечення його переходу в активний;

– технологія ігрового навчання (ділова гра) сприяє розвитку іншомовної комунікативної компетентності шляхом створення різноманітних ситуацій, відпрацювання вмінь кваліфіковано характеризувати військово-педагогічну діяльність, ухвалювати рішення та реалізовувати його в іншомовному середовищі. Ділова гра сприяє налагодженню професійного спілкування, взаємодії в умовах невимушеності, «вживання» в актуальні соціальні та професійні ролі, перейняття їх знань, досвіду, використання різних стилів спілкування та способів комунікативної поведінки;

– комунікативно-діалогові технології навчання (дискусія, конференція) спрямовані на формування вміння орієнтуватися у відповідній ситуації іншомовного професійного спілкування, вибудовувати тактику та налагоджувати продуктивну комунікацію з урахуванням суб'єктивних та об'єктивних обставин, отримання досвіду активної мовленнєвої практики, вироблення власного стилю спілкування, розвиток вміння продуктивно дискутувати, аргументувати власну позицію. Технологія дискусії спрямована на обговорення проблемних педагогічних питань, поглядів, підходів, наведення аргументів і контраргументів, вироблення спільного рішення іноземною мовою. Дискусія допомагає відпрацювати іншомовну лексику, комунікативні навички в іншомовному середовищі, використовувати різноманітні тактики та стратегії у процесі комунікації, а також отримати досвід іншомовного спілкування. Технологія конференції спрямована на поповнення активного та пасивного іншомовного лексичного запасу, відпрацювання вмінь застосовувати професійну лексику для ділового

спілкування, презентувати себе та власну позицію, відповідати на запитання на професійно орієнтовану тематику, виховання культури іншомовного професійного спілкування;

– метод бесіди використовується для обміну інформацією та обговорення навчальних питань іноземною мовою, проблематизації навчального матеріалу, забезпечує зворотний зв'язок учасників комунікації, виявлення та висловлення особистісного ставлення комунікантів до проблеми чи явища під час іншомовної комунікації.

Метод аналізу передбачає уявне розчленування комунікативних ситуацій на складники для розкриття найсуттєвіших ознак, з'ясування інтенцій комунікантів та особистісного ставлення. Зокрема, виокремлюємо такі види аналізу:

– ситуаційний – передбачає характеристику визначеної комунікативної ситуації, наявність чітко вираженої суперечності та високий ступінь нестабільності;

– проблемний – спрямований на визначення проблеми комунікативної ситуації, причин її виникнення та пошук шляхів вирішення;

– системний – характеризується цілісним дослідженням комунікативної ситуації, вмінням

бачити систему, її зв'язки, причини та наслідки комунікації.

Ефективність реалізації запропонованої моделі полягає у поєднанні всіх організаційних форм навчання (формальних і неформальних, самовдосконалення, саморозвитку та життєвого комунікативного досвіду іноземною мовою). Самостійна робота викладача ВВНЗ має бути спрямована на активізацію наукової та науково-педагогічної роботи іноземною мовою у професійній діяльності.

Висновки. Великого значення для розвитку іншомовної комунікативної компетентності набувають інтерактивна взаємодія, створення активного іншомовного середовища, самостійне вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності за допомогою дистанційних курсів. Продуктивному розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ сприятиме поєднання всіх форм навчання (формальної, неформальної та інформальної), різномірних завдань, спрямованих на іншомовну комунікативну діяльність викладача ВВНЗ, інтерактивність процесу, практичні види діяльності викладачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітченко А. О., Осодло В. І., Салкуцян С. М. Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Київ : НУОУ ім. Іван Черняхівського, 2016. 250 с.
2. Крикун В. Д. Формування іншомовної професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2018. 244 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Київський національний лінгвістичний університет*. 2010. № 2. С. 11–17.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
5. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навчально-методичний посібник. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

REFERENCES

1. Vitchenko A. O., Osodlo V. I., Salkutsan S. M. (2016) *Tekhnolohii navchannia u vyshchii viiskovii shkoli: teoriia i praktyka* [Technologies of teaching in the higher military school: theory and practice] Kyiv. 250 s [in Ukrainian].
2. Krykun V. D. *Formuvannia inshomovnoi profesiinoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv viiskovoho upravlinnia* [Formation of Foreign Language Professional Competence of Future Military Management Masters] : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Natsionalnyi universytet oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. Kyiv, 2018. 244 s [in Ukrainian].
3. Nikolaieva S. Yu. *Tsili navchannia inozemnykh mov v aspekti kompetentnisnoho pidkhodu* [Aims of interactive learning in the aspect of the competence approach]. *Kyivskiy natsionalnyi lnhvistychnyi universytet*. 2010. № 2. S. 11–17. [in Ukrainian]
4. Pometun O. I., Pyrozhenko L. V. (2004) *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia* [A modern lesson. Interactive technologies of teaching] Kyiv. 192 s [in Ukrainian].
5. Sysoieva S. O. (2011) *Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh* [Interactive technologies of teaching of adults] Kyiv. 324 s [in Ukrainian].